

Jednou z mnoha knih, která reaguje na události z 11. září 2001, je dílo Yossefa Bodanskyho Bin Ládín – muž, který vyhlásil válku Americe. Název může čtenáře poněkud zmást, protože bude pravděpodobně očekávat životopis dnes nejhledanějšího teroristy světa. Ale jeho osoba je zde pouze jakýmsi pojícím článkem „životopisu“ daleko širšího a rozsáhlejšího – životopisu islamistického terorismu posledních 25 let, kterého je bin Ládín nedílnou součástí.

Sám autor Yossef Bodansky byl šéfem operační skupiny Kongresu pro terorismus a nekonvenční vedení války, je uznávaným vojenským analytikem a pracoval i pro Úřad pro obranu a stát. O stejném tématu, tedy terorismu, napsal i dalších osm knih. Jeho poslední kniha je založena na materiálech a informacích shromažďovaných poslední čtvrtstoletí a to z mnoha různých zdrojů – například i od zpravodajských zdrojů z dané oblasti, ale i jak autor sám píše od „lidí, kteří pracují na druhé straně“. Některé jeho prameny nemohly být zveřejněny nebo přesně označeny, protože by jim hrozilo odhalení ze strany nepřátelských zpravodajských služeb nebo samotných teroristických skupin.

Bodanskyho práce analytika se odráží i v jeho pohledu na osobu Usámy bin Ládína, kterou popisuje zcela objektivně a nezaujatě. Nepokouší se jako některé knihy, které chtějí využít boomu okolo jeho jména, demonizovat a mytizovat. Je zde popsán jeho vývoj od přerodu úspěšného stavebního podnikatele v Saúdské Arábii ve finančního a organizačního manažera islamistického terorismu v Súdánu v první polovině 90. let i jeho vstup do čela vedení globálního terorismu ve druhé polovině 90. let v Afghánistánu, kdy byl jmenován členem Výboru tří (v jistém smyslu řídicí orgán islamistických teroristů).

Samozřejmě je vzpomenu i etapa jeho života, kdy v době války za osvobození Afghánistánu od sovětské okupace organizoval finanční a materiální pomoc mudžáhidům (tj. těm, kteří vedou džihád – svatým válečníkům islámu) a sám se osobně účastnil bojů (legendární bitva u Šabanu v provincii Paktija v roce 1987). Tato část jeho života se posléze ukázala jako velmi významná, protože právě tady navázal rozsáhlé kontakty ve světě islamistů a mudžáhidů, kteří se později stali jádrem globální sítě teroristů a jejich sponzorů. Autor knihy Usámu bin Ládína zasadil do celkového kontextu světa terorismu, tajných služeb, států a osob sponzorujících terorismus a postav, které se pohybují v tomto světě stínů, polopravd a lží. Nevykresluje ho jako jediného „démona“ stojícího osaměle v čele všemocné teroristické sítě, ale jako jednu část islamistického teroristického hnutí. Potvrzuje tím slova amerického prezidenta G. W. Bushe, že „porážkou a dopadením Usámy bin Ládína válka proti terorismu nekončí“.

Jak ale bylo napsáno v úvodu, hlavním tématem knihy je **zmapování vývoje islamistického terorismu v posledních 25 letech**. Zde je třeba zdůraznit, že autor nepoužívá pojmy „islamista“ a „islamistický“ pro označení někoho, komu by se mohlo říkat muslim, ani pro označení vztahující se k islámu, jako je islámská víra nebo islámský stát. Pojem islamista v sobě zahrnuje naprosté převládnutí politického aspektu, zejména radikalismu, extremismu a militantnosti, jak jsou provozovány pod vlajkou islámu.

Bodansky rozebírá příčiny vzednutí radikálního islamistického hnutí (z počátku hlavně v duchovní sféře) v oblasti Perského zálivu, a to především v Saúdské Arábii. Ta se ve druhé polovině 70. let ocitla v politicko-společenské krizi způsobené ropnou konjunkturou. Tu doprovázela i krize vlastní identity pod tlakem sílícího vlivu Západu, ruku v ruce s rostoucí korupcí a přehlížením islámských tradic. Na počátku 90. let se k tomu připojila i zákulisní a sebezničující následnická krize, která ochromila saúdské království.

Všechny tyto faktory poskytly živnou půdu pro radikální islamisty, většinou duchovní – kazatele, kteří začali hlásat návrat ke kořenům islámu a kritizovali královskou saúdskou rodinu za zkorumpovanost a ovlivnění Západem. Zpochybňovali jejich právo chránit svatá místa – Mekku a Medínu – a tím i de facto vládnout zemi. To je také jedna z příčin, proč Saúdská Arábie tajně financuje islamistické teroristy, pokud působí mimo jejich území. Znamenají pro ni menší nebezpečí, než kdyby se obrátili proti saúdské vládě (na tento pozoruhodný fakt – protože Saúdská Arábie je spojenec USA – upozornil americký politolog Jonathan Terra v článku v Lidových novinách 30. března 2002).

Posílení svého přesvědčení nalezli i vítězství islámské revoluce v Íránu ve dnech 1.-3. dubna 1979. Za svůj cíl si vytkli obnovení islámských tradic a vyhnání cizinců z Arabského poloostrova – a v širším měřítku z území, kde žijí muslimové.

Předělem se stala okupace Afghánistánu Sovětským svazem, která začala 27. ledna 1979. Arabské vlády pod dojmem selhání nerozhodné Carterovy vlády při osvobozovací akci v noci ze 24. na 25. dubna 1980 (ostudný krach operace na záchranu rukojmí z ambasády v Teheránu s kódovým označením *Orlí spár*, který například popsal Richard Marcinko v knize *Profesionální válečník*) v Íránu zaujaly pozici „mrtvého brouka“ – veřejně důrazně protestovaly, ale v podstatě nic nepodnikaly. Na základě výzvy duchovních k tzv. džihádu (doslova „usilování“; muslimové tento termín užívají pro označení svaté války a podpůrných aktivit s ní spojených) proti okupaci ale do Afghánistánu a sousedního Pákistánu začaly proudit tisíce mudžáhidů z celého světa. Tady se začal projevovat rozkol mezi oficiálními vládami arabských a muslimských zemí a prostými „lidmi z ulice“. Afghánští mudžáhidové získali velkou úctu a podporu, která jim později pomohla při budování globální sítě teroristů, jejímž jádrem se stali v 90. letech.

Islamisté si odnesli z vítězné afghánské války tři důležité věci: (1.) skvělý výcvik a bojové zkušenosti, (2.) celosvětovou podpůrnou „infrastrukturu“, (3.) vědomí, že s pomocí víry v Alláha dokázali porazit světovou velmoc SSSR. V kapitole věnované této události Bodansky vyvrací populární tezi médií a některých autorů (viz též P. Bergen: *Svatá válka*), že CIA napomohla ke zrodu islamistických teroristů a Usámy bin Ládina. Viní ale CIA, že nekontrolovala využití pomoci ze strany pákistánské tajné služby, která část prostředků od americké vlády použila k výcviku teroristů a k výstavbě výcvikových základů v Pákistánu a Afghánistánu.

Velmi podrobně a zasvěceně na základě svých profesních zkušeností popsal autor počátky organizování islamistických teroristů a jejich plánů na počátku 90. let v severní Africe. Islamisté zde využili mocenského vakua vzniklého po konci studené války, kdy velmoci přestaly věnovat kontinentu svou pozornost. Naopak oba směry islamistů (sunnitský a šíitský) se shodly na spolupráci a významným článkem sítě se stal Írán. Ten v zájmu své strategické snahy vytlačit USA z Perského zálivu poskytl teroristům, kteří se soustředili především v Súdánu, významnou finanční a technickou pomoc a nabídl i své zkušené teroristické experty. Tato kniha dokládá, že Írán je stále aktivní v podpoře terorismu, což dokazuje řada schůzek, na nichž se účastní iránské důstojníky tajných služeb i nejvyšší státní představitelé včetně

současného prezidenta Chátamího. Při nich se plánovaly konkrétní teroristické útoky. To plně ospravedlňuje zařazení Íránu do „osy zla“, jak to učinil G. W. Bush.

Při výstavbě základů, výcviku teroristů a organizování financování výrazně přispěl Usáma bin Ládín, jenž začal působit jako „finanční a provozní manažer“ islamistického terorismu.

Bin Ládín sehrál také klíčovou roli v Somálsku, které si islamisté vybrali za první oblast střetu v USA. Využili naprostého chaosu v zemi způsobeného občanskou válkou. Po vylodění amerických jednotek počátkem prosince 1992 se teroristé, kteří už v té době v zemi operovali (byli výborně vycvičení a mohli se opřít o místní podpůrnou síť) zaměřili na to, aby Američanům zasadili citelný úder a donutili je opustit zemi. Američané zjevně neočekávali útok takové intenzity a nebyli připraveni. To se ukázalo při sestřelení vrtulníku Blackhawk 26. září 1993 a obklíčení jednotky 3. října 1993 a ostrém boji za její osvobození. Při obou incidentech zahynulo více než 20 vojáků a po sestřelení vrtulníku v září byla dokonce těla amerických vojáků vláčena po ulicích Mogadiša. USA se ze Somálska stáhly a potvrdily tak teroristům, že když jim způsobí ztráty na životech, dosáhnou svých cílů. To později vedlo i k naplánování bombových útoků proti ambasádám v Nairobi a Dár as-Salámu 7. dubna 1998. Bylo to i základní pohnutkou pro útoky z 11. září 2001. Po úspěchu v Somálsku islamističtí teroristé věnovali své úsilí konsolidaci a dobudování celosvětové sítě a strategickému plánování útoků v delším časovém horizontu.

Druhou polovinu 90. let Bodansky popsal jako dotvoření strategického čtyřúhelníku hlavních teroristických států – Íránu, Súdánu, Pákistánu a Afghánistánu. K těmto čtyřem centřům se přidávají podle svých cílů i některé další země (např. Sýrie nebo Irák). Zaznamenává i vzestup Usámy bin Ládína, který svou činnost přenesl do Afghánistánu. Jeho „dobré služby“ byly oceněny tím, že se stal členem Íránem založeného Výboru tří v červnu 1996 na setkání teroristů v Teheránu. Postupem času se nejvýznamnější a nejnebezpečnější složkou islamistického terorismu stala bin Ládinem založená **Světová islámská fronta džihádu proti Židům a křesťákům** – to je správný název organizace. Autor ho užívá místo rozšířenějšího označení **Al Kajda**. Protože kniha vznikala ještě před 1. zářím 2001, je za vrcholnou akci bin Ládinových teroristů považován útok proti americkým ambasádám v Africe z dubna 1998.

Bodansky se také věnuje selhání americké administrativy v 90. letech v oblasti boje proti terorismu. To, jak popsal nerušené budování teroristických organizací a jejich infrastruktury, je důkazem, že západní a hlavně americké zpravodajské služby nezachytily tento vývoj. V USA to byl důsledek zanedbání zpravodajských složek ze strany Clintonovy vlády (hlavním projevem bylo okleštění operační akceschopnosti CIA = operativců v terénu. Důsledky se projeví ve špatné informovanosti politiků a podcenění situace – viz například Somálsko).

Fatálním se ukázalo i selhání bezpečnosti před útoky na ambasády v Africe (hrozbu útoku prozradil USA jeden z plánovačů akce už v říjnu 1997, ale byl odmítnut a ignorován). Následoval ještě nesmyslnější raketový útok špatně naplánovaný a dokonce předem prozrazený, který nezpůsobil teroristům žádné větší škody. V arabském světě byl vnímán jako zástěrka pro Clintona, který v té době čelil skandálu se stážístkou v Bílém domě. V roce 1998 se dopustil další chyby, která znamenala rozkol USA s Egyptem (jediný skutečný spojenec v oblasti). Americká vláda zřejmě uzavřela tajnou dohodu s islamistickými teroristy – byla ochotna tolerovat svržení Mubarakovy vlády v Egyptě za omezení teroristického ohrožení amerických vojáků v Bosně a Hercegovině.

Jako osudová se zdá být pasáž popisující jak americká ministryně spravedlnosti Janet Renoová vytvořila 14. října 1998 na velitelství FBI krizový štáb, aby naplánoval postup při

případném teroristickém útoku bin Ládina proti New Yorku a Washingtonu. Jak časopis Time napsal – „válečná hra“ zamýšlená jako pomoc při zlepšení spolupráce státních složek se rozpustila ve zmatek plný rozepří a donášení. Byl to důkaz, že USA nejsou připraveny čelit teroristické hrozbě. Smutným důkazem se stalo 11. září 2001.

To vše autor doplňuje analytickým rozbořením teroristických útoků – jejich politickými a strategickými cíli, podrobným popisem jejich plánování i průběhu samotného provedení. Zajímavostí pro českého čtenáře je i zmínka o ČR v souvislosti se snahou teroristů získat biologické zbraně.

Pochvalu zaslouží bezesporu překlad, který je velmi přesný, což je dnes výjimka, bez triviálních chyb, kterých se překladatelé dopouštějí, protože neznají problematiku překládaných textů. Snad jen dvě věci se dají vytknout. Překladatelé jako většina českých překladatelů přehlédli rozdíl mezi americkou námořní pěchotou (ta se vylodila v Somálsku v roce 1992) a americkým vojenským námořnictvem, tedy US Marines a US Navy. Závažnější chybou je, že americká ministryně spravedlnosti (generální prokurátorka USA) Janet Reno byla označena za muže. Velmi dobře však dopadlo vypořádání se s arabskými názvy a jmény, kde našli vhodný kompromis mezi otrockým přepisem a obecně užívanou formou. Dobrým počinem je vysvětlující pasáž o přepisu orientálních jazyků v úvodu knihy.

Zdařile zpracován je podrobný rejstřík, seznam pramenů a stručný přehled používaných zkratk v závěru knihy. Je dobře, že do textu nejsou vkládány různé odkazy na prameny a zdroje, které většinou v takové publikaci ruší a spíše znesnadňují orientaci v textu.

Závěrem řekněme, že knihu Bin Ládín – muž, který vyhlásil válku Americe, by si měl přečíst každý, kdo se zajímá o problematiku terorismu, obzvláště o jeho islamistickou odnož. Poskytne mu totiž ucelený a zasvěcený pohled na tuto světovou hrozbu, která ovlivnila počátek 21. století, a která v dohledné době zcela jistě nezmizí.

Zdeněk Horák

Bodansky, Yossef: Bin Ládín, muž, který vyhlásil válku Americe

Brož. 430 stran, 329,- Kč, nakl. Pavel Mervart, P. O. Box 60, Červený Kostelec, 549 41, tel. 0604 234 510, e-mail: mervart_knihy@seznam.cz